

“Drap gloriós d’or i de grana que corona el rat-penat”

El llibre ha sortit al carrer i no per casualitat amb data del 9 d’octubre, el dia en què, segons la tradició que cada any es commemora, Jaume I va entrar a la ciutat de València tot incorporant-la amb aquell acte –simbòlic i de fet– a la corona catalana. La seva emoció per la conquesta de la ciutat quedava explicitada al *Llibre dels feits* i esdevenia, a més, expressió famosa: “E quan vim la senyera sus en la torre, descavalcam del cavall, e ploram de nostres ulls, e adreçam-nos vers orient, e besam la terra, e donam gràcies a Déu per la gran mercè que nos havia feita.”

No és, però, actualment, la senyera que va emocionar el rei En Jaume el símbol oficial de la ciutat, sinó una altra d’anomenada *tricolor* o *blavera* –perquè incorpora a les quatre barres sobre fons d’or una franja blava perpendicular– i que de l’Estatut del 1982 ençà ha esdevingut també bandera autonòmica oficial. I és sobre els què i els coms d’aquesta bandera que Pau Viciano presenta ara el seu llibre, amb voluntat de síntesi, de recopilar les dades conegudes, d’anàlitzar les dades noves i d’aclarir amb l’erudició una qüestió que en comptes de ser camp d’estudi sovint ho ha estat, gens innocentment, de batalla.

Viciano és conscient, tal com apunta a la introducció d’aquest *Barres i coronas*, que “no correspon a l’historiador jutjar les identitats polítiques assumides pels ciutadans ni el grau d’adhesió als seus símbols”. Ara bé, continua, “el que no pot deixar de fer és denunciar els mites i les tergiversacions del passat, fins i tot les que afecten la història d’uns referents tan emocionals com les banderes”. Sobretot perquè “les posicions enfrontades” han cercat legitimitat amb “apel·lacions a l’autenticitat històrica” dels símbols que defensen.

No s’ha d’oblidar que, en el cas del País Valencià, raona Viciano, “l’oficia-

Pau Viciano (Castelló de la Plana, 1963) acaba de publicar ‘Barres i coronas. La bandera de la ciutat de València (segles XIV-XIX)’ (Ed. Afers), amb la intenció de recompondre el trencaclosques de la història. En aquesta conversa ens informa de noves dades i reavaluacions condensades en un treball que ja és de consulta obligada.

lització de la bandera estatutària va ser un procés molt forçat en el qual hi va haver pressions antidemocràtiques molt fortes. El problema no és tant que la bandera amb el blau ara siga l’oficial, com que s’ha criminalitzat l’altra bandera, a la qual tampoc no es dona cap reconeixement històric: és una maniobra molt tèrbola voler identificar les quatre barres com una bandera que no és valenciana”. Valenciana de la ciutat de València, puntualitza de seguida Viciano per a possibles despistats: “No cal dir que per al conjunt del País Valencià no hi ha cap altra bandera que la de les quatre barres, que és la que identifica l’únic projecte de creació d’un país alternatiu a la iden-

titat espanyola, la que ha identificat tota la gent que ha estat a favor del país: gent més catalanista o menys catalanista o federalista, etcètera, però que es trobava en un espai ampli, de confluència”.

Els mapes. Des que, l’any 1979, Pere Maria Orts va publicar la seva sòlida *Història de la senyera al País Valencià* (Ed. Tres i Quatre) que la qüestió, si més no en l’àmbit de l’estudi acadèmic, semblava aclarida: la famosa franja blava no tenia origen medieval, sinó vuitcentista: Orts demostrava que era, simplement, un afegit del segle XIX.

D’un temps ençà, però, explica Pau Viciano, alguns treballs amb vocació documentada han provat de demostrar que “l’origen de la senyera amb el blau i la corona es remunta fins a època medieval”. I la troca es tornava a embolicar. Això ha servit d’esperó a l’historiador per a recapitular: “He fet una mena de reavaluació de tota la informació disponible, he aconseguit alguna cosa nova i he mirat de reconsiderar les crítiques fetes al treball d’Orts per veure si tenien fonament”.

Bàsicament, aquestes crítiques es basaven en alguns *serrells* del llibre de Pere Maria Orts que donaven peu a l’especulació: “La qüestió és que hi ha tres tipus d’informacions que aparentment no casen: la informació gràfica, amb il·lustracions de mapes portolans on ja sembla que al segle XV s’identifique València amb una bandera amb corona sobre un fons primer transparent i després de color blau; la informació municipal que al segle XVI anota la compra de materials per fer la bandera i que inclou teles de color blau; i després hi ha encara fonts cronístiques: descripcions de festes, sobretot del centenari del 9 d’octubre o commemoracions de Sant Vicent Ferrer o del Corpus, on es descriuen les banderes i sempre hi apareixen només les quatre barres”.

I Viciano ha refet el trencaclosques, i ha aclarit les possibles contradiccions. La qüestió dels mapes dels portolans (els llibres il·lustrats amb mapes de la situació geogràfica dels llocs més notables de la costa a la qual són dedicats, en concisa definició de diccionari), queda explicada com una “solució gràfica concreta perquè es puga posar la corona en les banderetes del mapa”. I Viciano explica que la bandera reial

oficial, efectivament, tenia corona: una corona metàl·lica (de plata) que es va acabar de completar amb el drac alat / rat-penat característic. Era aquest tret, precisament, el que singularitzava la ciutat (i el que tenia col·locat també dalt de l'escut): "Com que València, al segle XV, es vol promocionar com a ciutat, i dóna molta importància a la corona com a símbol propi, és lògic que també quede representada als mapes portolans. La manera més lògica és pintar a la bandera (als mapes no s'hi dibuixaven escuts, sinó banderes) una mena de requadre que enganxa amb l'asta. I, dins del requadre, la corona." I és així com queda representada València en aquests mapes: amb les quatre barres i la corona que llüia a l'asta i que troba aquesta solució plàstica per deixar constància també de la seva existència. Primer, en un requadre sense color. Després, en un de blau. "Però això no significa que s'haguera modificat la bandera", destaca Pau Viciano. "De fet, totes les fonts documentals i cronístiques la continuen descrivint amb les quatre barres i la corona metàl·lica al damunt".

I les teles. El cas de les teles blaves tampoc no serveix, des de l'anàlisi concisa, com a coartada històrica per a l'afegit blavós. "La senyera de València continuava essent la de les quatre barres, encara que portava llambrequins i ornaments diversos de color blau, un color que es considerava noble i que es relacionava amb els primers reis d'Aragó", explica Viciano. I d'aquí ve que, a l'hora de fer banderes, es compressin teles blaves. Val a dir que l'historiador s'ha entretingut a comptabilitzar les quantitats de blau dels inventaris, i ha conclòs que, senzillament, no eren suficients per a fer una franja prou gruixuda. Concretament ("és un treball que sovint et fa descendir als detalls", aclareix), la primera bandera que té blau en la confecció l'utilitza "per a fer un teixit de color roig amb reflexos blavosos, com una mena de granat a sobre del qual les barres grogues s'hi col·loquen amb pans d'or". Sense blau, per tant. A la segona i a la tercera que es fan en aquell mateix segle XVI, les quantitats de tela blava permetrien de confegir els guarniments que llüia la quadribarrada o, fins i tot, alguna mena de beina estreta per a l'asta per tal de permetre la unió amb la bandera, "igual

Pere Maria Orts situava l'afegitó a mitjan segle XIX. Pau Viciano (a la imatge) apunta que l'actual franja blava podria ser un pèl més tardana: del 1876, exactament.

com la que es conserva de la bandera de Sagunt (que damunt de les barres té una estreta franja roja per a reforçar), però en blau, que ja era el color dels llambrequins de València", explica Viciano. En tot cas, sense cap sentit heràldic ni amb intenció de modificar l'enssenya de la ciutat.

Pere Maria Orts situava l'afegitó que llueix la bandera que es guarda a l'Ajuntament de València a mitjan segle XIX. Viciano apunta que l'actual franja blava podria ser un pèl més tardana: del 1876, exactament, apareguda arran d'una restauració que se'n va fer amb motiu de la commemoració de la mort de Jaume I, que "incloïa un seguit d'elements que fan pensar en la pedreria i en els brodats sobre el blau que abans no hi eren i que, a més, van suscitar cert malestar perquè a molta gent no li van agradar gens".

El nou guarniment, sigui com sigui, no semblava tenir voluntat de canviar la bandera ni de diferenciar-la de l'enssenya del nord: Teodor Llorente el descrigué després com una franja amb uns brodats que unia la bandera pròpiament dita a l'asta. Ni tan sols els símbols que ara s'identifiquen amb una corona no sembla que en origen fossin tinguts com a tals, sinó com a simples brodats ornamentals.

I és que, com allò que es diu del cavall de sant Jaume, podríem demanar pel color de la senyera de la ciutat de València i trobaríem, en aquest cas, resposta igualment nítida però més bella, en el llenguatge inflammat de Renaixença del prohoms Teodor Llorente: "Drap gloriós d'or i de grana que corona el rat-penat."

Núria Cadenes